

Kırsal Peyzaj Planlamada Agroturizm ve Agriturizm *

Derya Duran GÖKALP¹

Murat E. YAZGAN²

¹ Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, ANKARA

² Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, ANKARA

Özet

Turizm ülke ekonomisi için gelir getirici önemli bir kaynaktır. Turizm ile ülkemizin doğal ve kültürel peyzaj varlıklarının değerlendirilmesi, hizmete sunulması ve bu faaliyetlerden kazanç sağlanması temel amaçtır. Ancak plansız yada sadece otel işletmesine dayanan bu turizm şekli doğanın tahrip olmasına, doğal ve kültürel peyzaj özelliklerinin bilinçsizce kullanılmasına yada yok edilmesine sebep olmaktadır. Agroturizm ve agriturizm bu sebeplerden dolayı ortaya çıkan turizm çeşitleridir. Son yıllarda önem kazanan bu turizm çeşitleri doğayla barışık olmakla birlikte, var olan doğal ve kültürel peyzaj değerlerinin korunmasını, tanıtılmasını ve sürdürülebilirliğini amaçlamaktadır.

Ülkemizin turizm ve kırsal peyzaj potansiyeli içinde agro ve agri turizmin önemi her yıl artmaktadır. Bu çalışmada kırsal peyzaj planlamada agro ve agri turizm nedir, uygulama şartları, genel özellikleri, birbirinden farkı, ülkemiz açısından turizm potansiyeline katkısı ve önemi incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Peyzaj, Kültürel Peyzaj, Kırsal Peyzaj Planlama, Turizm, Agroturizm, Agriturizm

Rural Landscape Planning in Agro-Tourism and Agri-Tourism

Abstract

Tourism is an important source of income for the country's economy. The main purposes are tourism and evaluation of assets of our country's natural and cultural landscape and earnings from these activities to ensure service delivery. However, unplanned, or only form of tourism that is based on the nature of the hotel that was destroyed, the destruction of the natural and cultural landscape features or use of the unconscious causes. Agro-tourism and Agri-tourism are the reason for a wide variety of emerging tourism. Gained prominence in recent years, although these kinds of tourism in harmony with nature, the conservation of existing natural and cultural landscape, the introduction and sustainability aims.

In our country the importance of Agri, Agro tourism in the potential of rural landscape and tourism is increasing every year.

In this reaserch, the meaning of agri and agro tourism in landscape planning, application requirements, general characteristics, the difference between and importance of the contribution of tourism potential investigated.

Key words: Landscape, Cultural Landscape, Rural Landscape Planning, Tourism, Agro-tourism, Agri-tourism

* Bu çalışma, Ankara Üniv. Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı bölümünde Derya Duran tarafından, 2009 yılında hazırlanan "Kırşehir İli Örneğinde Tarımsal Peyzaj Değerlerinin İncelenmesi ve Geliştirilmesi" yüksek lisans dönem projesinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

1.Giriş

Turizmin ülke ekonomisi için gelir getirici önemli bir kaynak olduğunu ülkemizin doğal ve kültürel peyzaj varlıklarının değerlendirilmesini, hizmete sunulmasını ve bu faaliyetlerden kazanç sağlanmasının turizmde temel amaç olduğunu özet kısmında da açıklamıştık. Fakat yetersiz planlama yada sadece tüketime, otel işletmelerine dayanan bu turizm şekli doğanın tahrip olmasına, doğal ve kültürel peyzaj özelliklerinin bilinçsizce kullanılmasına yada yok edilmesine sebep olmaktadır. Bu nedenledir ki yeni turizm anlayışları ortaya çıkmıştır. Agroturizm, agriturizm, ekoturizm ortaya çıkan bu turizm çeşitlerinden bazılarıdır. Son yıllarda önem kazanan bu turizm çeşitleri doğayla barışık olmakla birlikte, var olan doğal ve kültürel peyzaj değerlerinin korunmasını, tanıtılmasını ve sürdürülebilirliğinin devamının sağlanması hedeflenmektedir.

Bu çalışma, agro ve agri turizm hakkında bilgilendirmek için hazırlanmıştır. Kırsal peyzaj nitelikleri fazla olan yerlere yapılan bu turizm çeşitlerini açıklamadan önce Peyzaj ve kırsal peyzajın tanımı yapılmalıdır. Kırsal peyzaj kültürel peyzajın bir alt sınıfıdır. Bu kapsamda kısaca peyzajın tanımı ve sınıfları incelenmelidir.

Peyzajın genel anlamına bakılacak olursa; manzara veya görünüm anlamına gelmektedir. Peyzaj, bir noktadan bakıldığında görüş çerçevesi içine girebilen doğal ve kültürel varlıkların bir arada meydana getirdikleri görünüşüdür. Peyzaj, yeryüzünde ormanların, tarım alanlarının, yerleşim alanlarının kapsadığı bir görünüm olarak nitelendirilebilir. Peyzaj, gerek bireysel, gerekse toplum olarak insan ve doğa arasındaki karşılıklı etkileşim sonucunda gelişen ve değişme gösteren bir kavramdır. Doğal peyzaj, doğada kendiliğinden var olan

obje ve özellikler ile doğal hayatın oluşturduğu bir sentez olarak tanımlanabilir. Kültürel peyzaj ise, doğadaki varlıkların veya objelerin insan eliyle değiştirilmiş, oluşturulmuş ve hareketlendirilmiş yerleri kültürel peyzajı oluşturur. Kültürel Peyzaj (Cultural Landscape), koruma alanında oldukça yeni bir tanım olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırsal (tarımsal) peyzaj kültürel peyzajın alt sınıfında yer aldığı için kültürel peyzajın içeriği daha ayrıntılı olarak incelenmelidir.

Kültürel peyzaj Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN) tarafından “kültürel ve doğal kaynakları ve bu bağlamda yaban hayatı ve evcil hayvanları içeren, tarihi bir olay ve bir etkinlikle birlikte olan ya da çeşitli kültürel ve estetik değerler sergileyen coğrafi alanlar” olarak tanımlanmaktadır. Bu alanlarda doğa ve insan eliyle oluşturulmuş öğelerin uyum içinde olması; tarihi, estetik, etnolojik ve antropolojik olarak değer taşınmaları; o bölgedeki hâkim doğa unsurlarını, arazi kullanım biçimlerini ve geleneksel yaşamın sürdürüldüğü dokuları bölge adına temsil edebilmeleri aranan diğer nitelikler arasındadır. Aslında tüm peyzaj alanlarının kültürel öğeleri vardır. Çünkü tüm bu alanlar insan eliyle oluşmuş eserler içerirler. Ancak, bir alanın “kültürel peyzaj” alanı niteliği kazanması için doğa/insan birlikteliğinin zaman içerisinde önemli ürünler vermesi ve bu ürünlerin uyum içerisinde olması gerekmektedir. Kültürel peyzaj, ortaya konulan kullanım özelliklerine göre isimlendirilir. Bunlar ise:

Kırsal (tarımsal) peyzaj; Tarım alanları, meyve-sebze bahçeleri, hayvancılık ve çiçekçilik işletmeleri, sulama tesisleri bu sınıf içine girer. İnsan hayatına çok iyi uyum sağlamış, sakin huzur sağlayan ve oyalayıcı bir yapıya sahiptir.

Kentsel peyzaj; Kentlerde nüfus artışı ve yoğun yapılaşma sonucu oluşan kitle, blok ve taş yığınlarının çevresi ile birlikte yarattığı bir peyzajdır. Kentsel peyzajın sürekliliği insanın doğayla olan ilişkisini keser. Kentsel peyzaj da insanı doğaya yakınlaştıran unsurlar olarak bağımsız ev bahçelerini, site bahçelerini, gezi yerlerini, meydanları, bulvarları, mezarlık gibi alanları görmektediriz.

Endüstri peyzajı; Gelişmiş ülkelerde sanayi tesislerinin, maden ocaklarının, endüstriyel diğer mekânların peyzajıdır. Burada oluşan çirkin görüntüleri kapatmak, çevre ve hava kirliliğini azaltmak için yapılan çalışmalardır.

Yol peyzajı; Özellikle geniş karayollarının yapımı sırasında bozulan veya tahrip edilen doğal peyzajın yeniden düzenlenmesi amacıyla yapılmaktadır.

Orman peyzajı; Ormancılıkla ilgili faaliyetler sonucu doğmuş olan peyzaj tipidir.

Turistik peyzaj; Turistik yerler, tatil köyleri, sahil siteleri, kent dışı sportif tesisler ve alanlar, sağlıkla ilgili tesisler ve kür yerleri, arkeolojik sanat eserleri ve çevrelerinin düzenlenmesi sonucu ortaya çıkan peyzaj tipidir.

Yeşil ve yeşilin bilim sanatı olan peyzaj mimarlığında tarım alanları, meyve-sebze bahçeleri, hayvancılık ve çiçekçilik işletmeleri, sulama tesislerine sahip alanlar kırsal peyzaj alanları olarak nitelendirilir. Agroturizm ve agriturizm kırsal peyzaj oluşumunda, turizm hareketliliği içerisinde yer alan önemli kavramlardır. Bu kapsamda ;

2.Agroturizm (Kırsal turizm)

Avrupa’da günlük hayatın değişmesi ile genellikle kırsal alanlarda tercih edilen kısa süreli tatiller gibi yeni turizm biçimleri ortaya çıkmıştır. Tarım ve ormancılık sektörlerinin bu kırsal alanlarda azalması ile yeni ekonomiler yaratmak üzere ilgi turizme kaymıştır.

Gelişmekte olan çoğu ülkelerde kırsal nüfus giderek azaldığı, tarımsal verimliliği yitirmiş ya da zarar görmüş alanların giderek arttığı gözlenmektedir. Bu durum öncelikle, kırsal toplumun giderek fakirleşmesine neden olurken, hatalı kaynak kullanımı ile ormansızlaşma, erozyon, verimlilik kaybı gibi sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Kırsal ve tarımsal alan kavramları çoğu zaman birbirini yerine kullanılan kavramlardır. Oysa kırsal alanlar multifonksiyonel dinamik sistemlerdir. Yerleşim, ulaşım, endüstri, orman, turizm ve rekreasyon gibi farklı alan kullanımlarını ve aktivitelerini barındırır. Öte yandan, kırsal alanlarda ekonominin yeniden yapılanma sürecinde, en belirgin etkilerinden biri tarıma alternatif iş olanaklarının yaratılmasına olan gereksinimdir. Agroturizm de kırsal çevrenin korunmasını, küçük ölçekli işletmelerin devamlılığını destekleyen bir gelir kaynağı ve iş olanağı sunan, kadın için turizm ve ev işlerinin sorumluluğunu kombine eden veya buna izin veren değerli bir alternatif turizm kaynağıdır. Agroturizm tarım toplulukları için yeni bir gelir kaynağı olarak değerlendirilebilir.

Diğer yandan, doğal kaynakların yapısındaki bozulmaya bağlı olarak göç, yoksulluk, açlık yetersiz beslenme gibi sorunlar ortaya çıkmakta ve bu sorunlar öncelikle kırsal kesimi etkilemektedir.

Bu sorunların aşılması, kırsal alanların sahip oldukları kaynakların yeterli ve uygun biçimde planlaması ve yönetilmesiyle mümkündür. Bu kapsamda uygun tarımsal ve çevresel politikalarla;

- Tarım topraklarının korunması ve geliştirilmesi,
- Tarımsal verimliliğin artırılması ve tarımsal ürünlerin yeterli bir şekilde pazarlanması,
- Tarım ve tarım dışında üretken iş olanaklarının yaratılması ile yeni istihdam oluşturma,
- Tarımsal verimliliğin milli gelire ve bireysel yansıtılması sağlanmalıdır.

Agroturizm genellikle bütün turizm türlerini içerisinde barındırmaktadır. Doğal alanlarda, düşük nüfus yoğunluğu olan yerleşmelerde tarım, ormancılık ve geleneksel uğraşlar ile turizmin ilişkilendirildiği alanlarda yapılmaktadır. Kırsal turizm; “yerel halkın geleneklerini ve yaşam biçimlerini tanımak, kırsal

karakterdeki aktivitelere katılmak, kültürel ve tarihi çevreyi tanımak amacıyla kırsal alanlara yapılan seyahat” olarak tanımlanabilir (Blangy and Vautier, 2001).

Agroturizm de şehir merkezindeki yoğun gündemden sıyrılarak köy hayatını yaşamak isteyen kişilerin bu konuda doğal haliyle yerinde oluşturulmuş yapılarda konaklayarak, örneğin toprakta çapa yapması, süt sağması vb. tüm unsurlarla köy yaşantısına ortak olmasıdır. Köy yaşamının bir parçası haline gelen kişi bunun karşılığında ayrıca bir ücret ödemektedir. Bu nedenle bu eylemler agroturizm olarak adlandırılmaktadır.

Şekil 1: Agroturizm Faaliyetlerine Örnekler

Agroturizm, bulunduğu bölgeye kazanç sağladığı gibi o bölgedeki insanların dışı olan göçünü de durdurarak üretime ve sektöre aktif katılımlarını sağlamaktadır.

Şekil 2: Agroturizm Faaliyetlerine Örnekler

Agroturizm yoluyla şehirli ile köylünün yenilikçi yaklaşımları birleşir. Büyük şehirlerin sınırları içinde veya çevresindeki mücavir alanlarda çiftçilik yapan üreticilerin şehre yakın olmalarının sağladığı doğrudan satış olanağını kullanmaları suretiyle başlayan agroturizm, üretici-tüketici ekseninde cereyan etmektedir. Agroturizm yapılabilen alanlar:

- Geleneksel popüler destinasyonlar, fazla sayıda günlük ziyaretçi kabul edebilen büyük şehirlerin yakınlarındaki alanlar,
- Geleneksel konaklama ve altyapı imkanı verebilen alanlar,
- Küçük tarihi kentler, köy yerleşmeleri ve zengin tarihi, mimari, kültürel veya endüstriyel mirasa sahip alanlar,

- Ziyaretçilerin ilgilerini çekebilecek zengin tarımsal alanlar,
- Kırsal turizm imkanını iç kesimlerde kıydan uzak bir şekilde gelişmek şartı ile denize kıyısı olan alanlar,
- Dağlık veya ormanlık alanlar,
- IUCN’in koruma alanları kapsamında V. Kategoride yer alan yerel ekonomi ve çevre koruma için turizmin yapıldığı alanlar,
- Dağlık alanlar, milli parklar veya doğal rezervler gibi uzak ve yaban hayatı ile öne çıkan alanlardır (Anomin, 2005).

Şekil 3: Agroturist

Agroturizm, şehirde bulunan insanların doğaya açılması, taze sebze ve meyveyi, üretilen yerde doğrudan satın alabilmesi, hatta hasata bizzat iştirak edebilmesi olanağını sağlamakta; diğer yandan da üretici için azımsanmayacak bir gelir elde edilmesidir. Buradaki üreticilere ve turizm amaçlı gelen kişilere **agroturist** adı verilir.

Agroturizm yapmak için gerekli planlama kriterleri ise;

- Karayolları Genel Müdürlüğü ağındaki ana yollara, 1 Km. mesafedeki tarım arazilerinde organik tarım ve hayvancılık yapılamaz.
- Ağır sanayi tesisleri, reaktörler, hidrolik ve termik enerji santrallerine, maden işletmelerine, kentsel atıkların toplu olarak bırakıldıkları alanlara 3 Km. mesafedeki tarım arazilerinde organik tarım ve hayvancılık yapılamaz.
- Burada bahsedilen hususlar dışında, çevre kirliliğinden şüphe duyulan alanlarda organik tarım ve hayvancılık yapıp yapılmayacağına, konu uzmanının raporu istenerek kontrol ve/veya sertifikasyon kuruluşu tarafından karar verilir.

Kırsal peyzaj planlaması içinde yer alan diğer önemli bir kavramda Agriturizm’dir. Genel olarak bu kavramı açıklarsak;

3.Agriturizm (Tarım Turizmi)

Alternatif turizm arayışları kapsamında geliştirilen doğa ile bütünleşik bir diğer turizm türü de tarım

turizmidir. Özellikle tarımsal yapının baskın olduğu yörelerde gerçekleştirilen tarım turizmi Türkiye’de kolaylıkla gerçekleştirilebilecek bir turizm yaklaşımıdır.

Dünya ölçeğinde irdelendiğinde kentleşme ve sanayileşmenin artan çevre sorunlarını da beraberinde getirdiği, tarım alanlarının yerini endüstriyel ve turizm kullanımına bıraktığı görülmektedir.

Şekil 4: Agriturismo

“Agri-turizm” olarak adlandırılan tarım turizmi, tarımsal üretimin yapıldığı yörelerde gerçekleştirilen bir turizm türü olup yerel üreticilere ekonomik katkı sağlamaktadır. Böylece tarımsal üretimin turizm ile bütünleştirilmesi amaçlanmakta, yörede tarımla birlikte turizm de geliştirilmektedir. Rio-Gündem 21’in hedeflerinden biri de kırsal alanlarda; kırsal sanayi, dokuma sanayi ve kırsal turizm gibi tarım dışı istihdam olanaklarının yaratılmasıdır (Küçükaltan, 2002). Bu yolla tarım alanları korunurken turizm olgusu ile birlikte farklı bir ekonomik getirisi de olmaktadır.

Şekil 5: Agriturismo Faaliyetlerine Bir Örnek

Agriturismo, insanların sürekli yaşadıkları yerler dışında; tarımsal üretimin yapıldığı alanlara yaptıkları geziler ve ekolojik standartlarda gerçekleştirilen tarımsal üretime katılım, bir süre bu alanlarda konaklama ve tarımsal hizmet talebi olarak yorumlanabilmektedir (Anomin, 2005).

Agriturismo içerisinde;

- Dış mekan rekreasyonları
- Eğitsel deneyimler(şarap tatma, yöresel yemek kursları)
- Eğlence (festivaller)
- Konaklama hizmetleri (çiftlikte kalma)
- Doğrudan çiftlikten satış (kendin topla, yol boyu satış standları)
- Ağaç kiralama yer almaktadır.

Agriturismo'nun faydalarını ise;

- Tarımda çeşitlilik ve kırsal alanda iş olanaklarını arttırmak,
- Tarımsal ürünlerin pazarlanması için fırsat yaratması,
- Yerel halkın refah düzeyinin artmasına yardımcı olmak,
- Kentsel ve kırsal halk arasında sosyal ekonomik ilişki kurmak,
- Aktiviteleri kırsal, kentsel mekanlar arasında köprü görevinde bulunmak,
- Kentsel halkın turizm ve rekreasyon ihtiyacını karşılamak,
- Kentsel halkın gözünde tarımsal faaliyetin önemi ve saygınlığının artmasını sağlamak,
- Tarımsal faaliyetin tanıtımı, tarımın ekonomiye ve ulaşım kalitesine katkısını sağlayarak halkı eğitmek olarak sıralayabiliriz (Anonim, 2008).

Türkiye’de ve dünyada agroturizme bakacak olursak; Ülkemizde sentetik kimyasallar çiftçilerimizin büyük bir kısmı tarafından ya çok az kullanılmakta, ya da hiç kullanılmamaktadır. Bu nedenle ekolojik tarıma geçişin kolay olması beklenebilir. Üretici geliri ürüne bağlı olarak artmaktadır (Ortalama %10 artış olduğu tahmin edilmektedir). Fiyatı hızla artan kimyasal gübre, pestisit ve enerji girdilerinden tasarruf edilmektedir. Sözleşmeli tarımla üreticinin tüm ürününün alınması garanti edilmektedir. Ekolojik ürünlerin ihrac fiyatı diğer ürünlerden % 10-20 oranında daha yüksektir. Ekolojik Ürünlerin ihracatı ile ülkemiz tarım ürünleri için ilave bir kapasite oluşturulmaktadır. Dolayısıyla ihrac edilen her ton ürün daha önce ulaşılamayan tüketici kitlesine de ulaşmaktadır.

4. Agro ve Agri Turizm Farkı

Kırsal peyzaj içerisinde yer alan agro ve agri turizm birbirine yakın turizm çeşitleri olsa da birebir aynı özellikleri taşımaz. Kırsal ve tarım alanlarının korunmasını, geliştirilmesini, var olan doğal güzelliklerin

ortaya çıkarılmasını, kaybolan değerlerin tanıtılmasını, yeniden yaşatılmasını sağlayan ve kentli- köylü yaşantısı arasında bir köprü oluşturan turizm çeşitleridir.

Ancak “tarım turizmi”, “kırsal turizm” ile eşdeğer görülmemelidir. Agroturizmde, turizm olgusu kırsal alanlarda gerçekleşirken; agriturizm de sadece tarım alanlarını kapsamaktadır. Çünkü her kırsal alan, tarım alanı değildir ve kırsal turizm sadece köylerde uygulanan turizm türü değildir. Köylerin yanı sıra kent merkezleri dışında tarımsal üretimin yapıldığı alanları da kapsayan tarım ile birlikte gerçekleştirilebilecek alternatif bir aktivitedir. Agriturizm de tüketicinin tarımsal ürünleri ekolojik, sağlık gibi belirli özellikleri nedeni ile tercih etmesi en önemli olgudur. Diğer yandan agroturizm de, tarımsal ürünler birincil seyahat nedeni değildir. Doğa ile baş başa kalma, dinlenme, yerel kültürü tanıma, otantik köy evlerinde konaklama gibi amaçlar söz konusu olmaktadır. Oysa agriturizm de yöreyi ziyaret eden kişiler böyle bir beklenti içinde olmayıp, asıl amaç uygun ekolojik tarım ürününü elde etmektir (Küçükaltan, 2002).

5.Sonuç

Ülkemiz tarihi, kültürel ve doğal güzellikler varlığı açısından oldukça zengindir. Dünyanın herhangi bir yerinde dört mevsimin bir arada yaşandığı ülke sayısı çok fazla değildir. Bütün faktörler bir araya geldiğinde muhteşem bir zenginlik ve çeşitlilik ortaya çıkmaktadır. Bu zenginlik içinde kırsal alanlar, kültürel ve doğal güzelliklerin birleştiği alanlardır. Kentlerin yoğunluğundan, karmaşasından, düzensiz, plansız yapılaşmasından, stresinden bunalan insanların doğal yaşantıya özlem yada merak duymaları, kısa bir süreliğine de olsa gezinti yapmak istemeleri yeni turizm çeşitlerinin oluşmasına ortam hazırlamıştır. Agro ve agri turizmin, bu ihtiyacı karşılamak için ortaya çıkan turizm çeşitleri olduğunu daha öncede vurgulamıştık. Önemli olan ise, bu ihtiyacı karşılarken doğal ve kültürel değerlerin devamını, sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Kırsal ve tarımsal alanların sürdürülebilirliğinin sağlanması sadece uygun ve doğru peyzaj planlaması ile mümkündür. Kırsal alanda peyzaj planlaması yapılırken ister agroturizm ister agriturizm olsun, tabiatın var olan değerlerinin korunması temel öğedir. Agro ve agri turizmde kırsal ve tarımsal alanların değerlendirilmesi ve turizme kazandırılması, aile ve ülke ekonomisine katkısının yanı sıra, doğal peyzaj güzelliklerinin de ortaya çıkarılmasını sağlar. Sonuç olarak; sadece uygun ve sürdürülebilir peyzaj planlamaları ile etkili ve başarılı kırsal peyzaj düzenlemeleri yaratılabilir.

Kaynaklar

Anonim,2005. Ekolojik tarıma dayalı eko-turizm ve ekolojik yerleşmeler: Gütül örneği. TÜBİTAK yayını, 3-38, Ankara.

Anonim,2008. Akpınar,N., Ankara Üniversitesi Zir. Fak. Peyzaj Mimarlığı Bölümü Peyzaj Planlama Ders Notları (Basılmamış). Ankara.

Blangy, S. and Vautier, S. (2001). Europe. Encyclopedia of Ecotourism, Chapter 10.

Duran, D.,(2009). Kırşehir ili örneğinde tarımsal peyzaj değerlerinin incelenmesi ve geliştirilmesi,2-3,50-52,Ankara.

Küçükaltan, D., (2002). Tarım turizmi ve Türkiye’de tarım turizmi işletmeciliği. II. Turizm Şurası Bildirileri Turizm Bakanlığı, 1; 143-157, Ankara.